

ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ

Випуск 27
Частина 1

ЯЛТА 2010

УДК 373.2.015.31:7

ВИКОРИСТАННЯ СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ ЯК ЗАСОБУ ВИХОВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА

Саприкіна Олена Володимирівна,

кандидат педагогічних наук

*Державний заклад „Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка”*

Постановка проблеми. Проблема естетичного виховання дітей засобами мистецтва залишається актуальним питанням дошкільної освіти. Незважаючи на досить широкий спектр досліджень з цієї проблеми, питання виховання естетичного сприймання дітей дошкільного віку розроблено недостатньо. Залишаються невизначеними педагогічні умови виховання у старших дошкільників естетичного сприймання творів образотворчого мистецтва.

Аналіз досліджень і публікацій. Уже протягом століття різні аспекти естетичного виховання дошкільників досліджують психологи і педагоги (Т. Гіневська, Т. Доронова, Т. Єндовицька, О. Запорожець, Я. Неверович, С. Рубінштейн, Б. Теплова, Т. Якобсон). Проблема інтеграції мистецтв була досліджена Э. Кабачковою, Л. Савенко, Т. Сухоною, Б. Юсовим. Питання використання синтезу мистецтв у роботі з дошкільниками розкриті у дослідженнях Т. Казакової, Н. Ветлугіної та ін.

Мета статті. Проаналізувати проблему використання синтезу мистецтв як засобу виховання у старших дошкільників естетичного сприймання творів мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Нормативні документи, зокрема Закон України „Про дошкільну освіту”, „Національна державна комплексна програма естетичного виховання”, „Базовий компонент дошкільної освіти” наголошують на необхідності естетичного виховання дошкільників. Згідно з „Базовим компонентом дошкільної освіти”, естетичне виховання має здійснюватись у процесі формування естетичних потреб та досвіду дитини: її емоцій і почуттів, поглядів, смаків, ідеалів, інтересів як основи виховання естетичного ставлення, активності до сприймання, освоєння та перетворення дійсності.

Особливості розуміння дітьми змісту творів мистецтва досліджує Н. Вершиніна. На провідній ролі роботи з дітьми щодо розвитку в них сприйняття краси в навколишньому житті та у творах мистецтва наголошував О. Запорожець. За висловом Л. Виготського емоції викликані мистецтвом, це розумні емоції. Під впливом мистецьких творів формується та змінюється світогляд особистості, її ставлення до навколишнього світу, особливо в дитячому віці. Дослідники (Н. Вершиніна, Н. Зубарева) стверджують, що дітям старшого дошкільного віку доступне розуміння змісту творів образотворчого мистецтва, сприйняття засобів виразності. Встановлено (Г. Вишнева, Н. Кульчинська), що у старших дошкільників можна виховати естетичне сприймання за допомогою впливу комплексу мистецтв. Дослідження І. Старкова свідчить про вплив декоративно-прикладного мистецтва на розвиток естетичних почуттів дошкільників. Живопис як засіб формування

естетичних суджень розглядає С. Яковлев. В рамках проблеми естетичного виховання дошкільників досліджувалось питання ознайомлення дітей з творами мистецтва (Н. Александрова, Н. Ветлугіна, М. Грібанова, Т. Казакова, В. Котляр, О. Радинова, С. Фльоріна, Р. Чумічова та ін.).

Але при повноцінному художньому вихованні дошкільників необхідно приділяти велику увагу аспекту особистісно – ціннісного ставлення до мистецтва. Під поняттям „особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва” розуміють позицію особистості (дитини), яка утворюється внаслідок сприйняття творів образотворчого мистецтва і виявляється у вираженні нею естетичних почуттів, емоцій, суджень, об'єктивної оцінки, що впливають із задоволення її духовних потреб та проявляються у прагненні до відтворення сприйнятого в різних видах художньо-творчої діяльності (у музичному, образотворчому, хореографічному, театральному).

Погоджуючись з думкою вчених (В. Котляром, С. Фльоріної, Р. Чумічової), щодо провідної ролі педагога в естетичному вихованні дітей засобами мистецтва, вважаємо необхідним визначити педагогічні умови виховання у старших дошкільників естетичного сприймання творів образотворчого мистецтва: використання синтезу мистецтв та поетапне ознайомлення дітей з творами мистецтва.

Спираючись на дослідження М. Бахтіна, можна говорити про «поліфонічність» сучасної культури. Окремі види художньої творчості не існують сьогодні ізольовано один від одного, що виражається не тільки в появі нових синтетичних видів мистецтва, але й інтегративності художнього мислення.

У сучасній системі мистецтв спостерігаються дві тенденції: тенденція синтезу – взаємозбагачення різних видів художньої практики і тенденція виокремлення різноманітних видів мистецтва. Розвиток художньої практики і естетичних потреб суспільства зумовлює синтез окремих видів мистецтв, кожен з яких не має синтетичного характеру. Дослідники (М. Герман, І. Покуліта, В. Скатершинов) визначають три типи синтезу, кожен з яких об'єднує різні види художньої діяльності на основі визначеного виду мистецтва:

- синтез пластичних мистецтв (архітектура, образотворче мистецтво і декоративно-прикладне мистецтво);
- синтез серед видовищних мистецтв;
- синтез окремих пар мистецтв, пов'язаних з літературою: літератури та музики, літератури та образотворчого мистецтва.

При взаємодії видів мистецтва кожен з них робить в синтетичне ціле свій внесок, збагачує створюваний художній образ специфічними рисами.

Синтез мистецтв – це не механічне об'єднання окремих видів мистецтва, це – створення органічної художньої цілісності, якій притаманні нові якості, що їх не було у жодному з мистецтв до того, як вони увійшли до нового цілого. Окремі види мистецтва створюють єдину цілісність і пристосовуються як один до одного, так і до синтетичного цілого. Синтез мистецтв реалізується в єдиному художньому образі або системі образів, об'єднаних єдністю стилю, задуму, виконання, але створених за законами різних видів мистецтва.

Мистецтва не тільки взаємодіють – вони доповнюють одне одного, спільними зусиллями створюють досить повну картину світу (що не під силу кожному з них окремо). Окремі види мистецтва – це елементи єдиної системи, що знаходяться між собою у взаєминах і зв'язках; вони створюють єдність, цілісність, вони і відокремлені один від одного, і в той же час взаємозалежні.

Мистецтвознавець Б. Галсєв вводить поняття синестезії – процесу або результату між почуттєвої, міжсенсорної асоціації. В естетиці синестезія – взаємовплив мистецтв. У синестезій ний зв'язок можуть вступати будь-яка пара почуттів, наприклад – „зор-слух”, якщо розглядати мистецтво слова та образотворче мистецтво. Відголоси такого зв'язку можна почути у повсякденній мові („яскравий звук”, „кричущий колір”, тощо) [3]. Можна провести аналогію з деякими дитячими висловлюваннями: „блакитний – тихий”, „жовтий – свистить”. В процесі синестезії можуть виникати яскраві, виразні образи. Ніщо не дає такої глибини та повноти уявлень, як синтез, гармонія зорового та слухового сприйняття [3].

Таким чином можна говорити про інтеграцію мистецтв. Проблема інтеграції мистецтв була досліджена Э. Кабачковою, Л. Савенко, Т. Суховою, Б. Юсовим. Вчені розглядають інтеграцію як стержневу лінію поліхудожнього розвитку дітей, який полягає у пробудженні і збагаченні почуттів, розвитку сенсорних здібностей. Авторський колектив відмічає, що художня освіта дітей дошкільників буде успішна тоді, коли мистецтво проникає в життєві ситуації через різні види діяльності, але в умовах спеціально організованої проектно-просторової середовища.

Досить велика низка педагогічних досліджень присвячені вивченню взаємозв'язків зображувальної діяльності з іншими видами художньої діяльності. Так, Т. Комарова розкриває в широкому діапазоні взаємозв'язок зображувальної діяльності з художньою творчістю дітей. О. Зирянова досліджує взаємозв'язок зображувальної діяльності та ознайомлення дітей з природою. Проблеми взаємозв'язку музичного і народного мистецтва в естетичному вихованні дітей розкриває Г. Новікова. Взаємозв'язок зображувальної і художньо-мовленнєвої діяльності досліджувала О. Вєпрева, яка визначає такі взаємопов'язані етапи роботи: розвиток естетичного сприйняття і естетичної оцінки; розвиток чи формування виразності малюнка і мовлення; розвиток творчої активності дитини. Під керівництвом Н. Вєтлугіної ряд вчених розробили методику проведення комплексних занять, що містять сприйняття різних видів мистецтв і безпосередньо художньо-творчу діяльність дітей. Т. Казакова, вивчаючи проблему зображувальної діяльності і художнього розвитку дошкільників, стверджує, що при комплексному підході підсилюється виховний вплив на особистість дитини і його самостійну художню діяльність. Т. Казакова пропонує в комплексних заняттях здійснювати взаємозв'язок різних видів художньої діяльності за тематичним принципом, за домінуючим видом діяльності, за різними видами мистецтв, на основі рішення однієї задачі, але при вирішенні її різними зображувальними засобами. Вивчивши проблему взаємозв'язку видів зображувальної діяльності, можна визначити дві характерні тенденції:

- перша – традиційна, зорієнтована на послідовність, де взаємозв'язок визначався тематикою, послідовним зображенням, засвоєнням технічних навичок;

- друга відображала взаємозв'язок, здійснюваний за домінуючим видом діяльності, інші при цьому – супровідні.

У другому випадку взаємозв'язок спрямований на виникнення нових можливостей і шляхів художнього засвоєння дійсності; знаходження різних способів передачі образного змісту; створення пошукових ситуацій, коли діти комбінують способи зображення; створення умов для найбільш ефективного художнього розвитку.

Вважаємо, що синтез літератури та образотворчого мистецтва, а отже взаємозв'язок образотворчої діяльності та дитячої літератури буде сприяти більш глибокому емоційному переживанню образів літературного твору та подальшої їх передачі в образотворчій діяльності, емоційному сприйманню гармонії художнього твору, оволодінню умінням передавати літературний образ засобами образотворчого мистецтва.

Розглядаючи художній образ, представлений в різних видах мистецтва, педагог зможе зосередити увагу дітей на різних виразних засобах, якими цей образ створений. Наприклад, працюючи над художнім образом „Снігуронька”, вихователь знайомить дітей з казкою „Снігуронька”, однойменною картиною В. Васнецова, уривками з опери Н. Римського-Корсакова „Снігуронька”, звуками сопілки, а потім організує гру драматизацію, яка дозволяє об'єднати естетичні почуття отримані від сприймання художнього образу.

Важливим етапом роботи є добір творів художньої літератури, доступний розумінню дітей і творів образотворчого мистецтва. Пропонуємо такі пари творів: О. Степанов „Журавлі летять” – Г. Андерсен „Дикі лебеди”, І. Бродський „Осінь листя” – В. Сухомлинський „Осінь клен”, І. Машков „Сині сливи” – Л. Біленька „Слива”, О. Дейнеко „Тракторист” – М. Стельмах „Трактори”, М. Ромадін „Весна”, А. Васнецов „Весна” – М. Стельмах „Ми любимо весну”, Е. Мене „Кульбаби” – К. Перелісна „Кульбаби”, В. Борисов-Мусатов „Весна” – А. Костецький „Весна”, І. Левітан „Золота осінь” – М. Бунін „Ліс”, О. Саврасов „Граки прилетіли” – А. Майков „Вирус тала вода”.

Висновки. Проблема виховання естетичного сприймання у дітей дошкільного віку не є новою, але водночас потребує подальшого вивчення. Існують різні підходи щодо використання різних видів мистецтва в естетичному вихованні: одна з них – це синтез мистецтв, де відбувається взаємозбагачення різних видів художньої практики, а інша – комплексний підхід, який характеризується виокремленням різноманітних видів мистецтва. Ми визначаємо використання синтезу мистецтв як важливу педагогічну умову виховання естетичного сприймання. Вважаємо, що таке використання синтезу мистецтв призведе до пробудження і збагачення почуттів, розвитку сенсорних здібностей. знаходженню різних способів передачі образного змісту; створенню таких пошукових ситуацій, коли діти зможуть скомбінувати способи зображення; створенню умов для найбільш ефективного художнього

розвитку, а отже буде сприяти вихованню у дітей естетичного сприймання творів мистецтва.

Резюме. В статті раскрыта проблема естетического восприятия дошкольниками произведений искусства. Охарактеризовано поняття синтез искусств, использование которого является необходимым условием знакомства дошкольников с произведениями изобразительного искусства. Предложены варианты использования различных видов искусства, в частности литературы и живописи.

Резюме. У статті розкрито проблему естетичного сприймання дошкільниками творів мистецтва. Схарактеризовано поняття синтез мистецтв, використання якого є необхідною умовою ознайомлення дошкільників з творами образотворчого мистецтва. Запропоновані варіанти використання різних видів мистецтва, зокрема літератури та живопису.

Summary.

Summary. The article deals with the problem of pre-school age children's aesthetic perception of works of art. The notion of synthesis of arts, which is necessary condition of introducing works of art to pre-school age children, has been analysed. The variants of using different kinds of art especially literature and painting have been suggested.

Література

1. Ванслоу В. Искусство. Эстетика. Искусствознание / В Ванслоу // Вопросы теории и истории. – М. : Изобразительное искусство, 1983. – С. 253.
2. Ветлугина Н. Эстетическое воспитание в детском саду / Н. Ветлугина. – М.: Просвещение, 1985. – 207с.
3. Галеев Б. Содружество чувств и синтез искусств / Б. Галеев. – М., 1982. – 33 с.
4. Герман М., Скатерщинов В. Основные принципы классификации видов искусств / М.Герман, В.Скатерщиков. – М. : 1982. – 224 с.

ЗМІСТ

<i>Бабкіна К. В.</i>	ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	3
<i>Балабай М.</i>	СТВОРЕННЯ ПЕРШИХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ЗАКЛАДІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРОФІЛЮ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЙ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ	8
<i>Башавець Н. А.</i>	СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ	15
<i>Бондаревська І. О.</i>	РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРЕНІНГУ: „ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЖІНОК-МЕНЕДЖЕРІВ”	24
<i>Борова Т. А.</i>	ТЕХНОЛОГІЇ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЦО СПРЯМОВАНІ НА САМОРОЗВИТОК УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	37
<i>Везетіу К. В.</i>	РОЗВИТОК НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ: ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	44
<i>Вожегова Т. В.</i>	РЕЙТИНГОВАЯ СИСТЕМА ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА ПРАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ	47
<i>Гвоздїй С. П.</i>	ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ ОСНОВ БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЕДІЯЛЬНОСТІ	54
<i>Гибадуллина Н. Г.</i>	ОСНОВНОЙ СИСТЕМООБРАЗУЮЩИЙ ФАКТОР В ТЕОРИИ НАУЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ С.И.ГЕССЕНА (1887-1950ГГ)	59
<i>Горбунова Н. В.</i>	ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ СЛОВНИКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	66

Тушева В. В.	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ	207
Ушаков А. С. Черенкова І. О.	КУЛЬТУРА ВЧИНКУ В АСПЕКТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ	215
Чепорова Г. Е.	ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ КРЕДИТНО - МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЫ КАК МЕХАНИЗМА ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА	222
Якимчук Ю. В.	ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	231
Ярая Т. А.	АНАЛИЗ ПОНЯТИЯ «ГОТОВНОСТЬ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ» БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ В НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	239
Ярош Н. В.	ЗМІСТ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВА (60-70-ТІ РР. ХХ СТ.)	242
Ярошенко О. М.	ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ГРИ НА МУЗИЧНОМУ ІНСТРУМЕНТІ	246
Саприкіна О. В.	ВИКОРИСТАННЯ СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ ЯК ЗАСОБУ ВИХОВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА	254

Для нотаток